

Nr 8

*Utlåtande i anledning av en av justitieombudsmannen
till riksdagen gjord framställning om ändring av
bestämmelsen i 24 § andra stycket instruktionen
för riksdagens ombudsmän.*

I justitieombudsmannens vid innevarande års riksdag avgivna, till lagutskott hänvisade berättelse angående justitieombudsmansämbetets förvaltning under år 1958 har justitieombudsmannen hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 24 § andra stycket instruktionen för riksdagens ombudsmän, att befogenheten för ombudsman att uppdraga åt sin ställföreträdare att förrätta å ämbetet ankommande göromål utsträckes att avse högst sex månader.

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse har behandlats av första lagutskottet. I utskottets utlåtande nr 1 år 1959 i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, vilket utlåtande genom beslut av riksdagen den 11 februari 1959 lagts till handlingarna, har utskottet förklarat att justitieombudsmannens förenämnda framställning om ändring av instruktionen för riksdagens ombudsmän senare komme att av utskottet behandlas särskilt. Framställningen upptages nu av utskottet till behandling.

Gällande bestämmelser

Enligt § 96 regeringsformen utfärdar riksdagen instruktion för riksdagens ombudsmän. Denna är sedan år 1957 gemensam för justitieombudsmannen och militieombudsmannen.

I 24 § första stycket i nu gällande instruktion av den 24 maj 1957 stadgas, att ombudsmans ämbete under den tid ombudsman åtnjuter semester, liksom ock då ombudsman eljest är av laga förfall hindrad att utöva sitt ämbete, skall förestås av hans ställföreträdare. Enligt andra stycket av samma § må ombudsman, där arbetets behöriga gång det kräver ävensom då särskilda skäl därtill eljest föreligger, uppdraga åt sin ställföreträdare att i den utsträckning som för ändamålet erfordras förrätta å ämbetet ankommande göromål, dock högst under sammanlagt tre månader årligen; och åligger det ombudsman att i sin ämbetsberättelse fullständigt uppgiva, under vilka tidsperioder och av vilken anledning ställföreträdaren sålunda tjänstgjort.

Historik

Vid 1941 års riksdag infördes rätten för ombudsman att uppdraga åt sin ställföreträdare att förvalta del av ämbetet. Genom en då genomförd ändring av instruktionerna för justitieombudsmannen och militieombudsmannen erhöll ombudsmännen möjlighet att under viss tid, högst en månad årligen, ägna sin odelade arbetskraft åt ett särskilt vidlyftigt eller invecklat ärende och därvid uppdraga åt ställföreträdaren att förrätta övriga å ämbetet ankommande göromål.

I det sakkunnigbetänkande, som låg till grund för instruktionsändringen (SOU 1939: 7), omfattades endast justitieombudsmansämbetet av de sakkunnigas förslag i denna fråga. Till motivering för sitt förslag anförde de sakkunniga bl. a. följande:

Nuvarande JO har för de sakkunniga framhållit såsom ett angeläget önskemål att JO bereddes möjlighet att anlita sin suppleant icke endast vid ledighet till följd av semester, sjukdom eller annat laga förfall utan även då särskilda omständigheter påkallade en uppdelning av de JO ävlande ämbetsbestyren. Med den nuvarande arbetsbelastningen kunde JO svårigen utan särskild ledighet från de löpande ärendena medhinna den mera omfattande utredning som någon enstaka gång kunde erfordras i en speciell fråga. Och medan JO företog sina ämbetsresor i landsorten, hopade sig lätt inkommande klagomål och andra ärenden å expeditionen i Stockholm. Även i dylika fall vore det av betydelse att suppleanten kunde få inträda och övertaga utövningen av de löpande göromålen.

De sakkunniga, som funnit detta uppslag i fråga om rationaliseringen av arbetet å JO-expeditionen beaktansvärt, ha bemärkt, att dylik partiell ledighet under motsvarande omständigheter brukar beviljas JK. Det är självfallet av vikt att JO:s kontroll spänner över så stora delar som möjligt av de områden, vilka omfattas av hans behörighet. Å andra sidan är det synnerligen önskligt att kontrollen icke blir för ytlig. Därest JO genom tjänstledighet från övriga ämbetsgöromål sättes i tillfälle att någon gång tränga in i ett särskilt vidlyftigt eller invecklat ärende, måhända av stort allmänt intresse, skulle detta enligt de sakkunnigas mening medföra ett verkligt stärkande av hans ställning. De sakkunniga föreslå därför att ombudsmannen beredes möjlighet att — i undantagsfall — uttaga partiell tjänstledighet för behandling av dylika ärenden.

För att utnyttja den av de sakkunniga föreslagna möjligheten till partiell tjänstledighet skulle i kontrollsyfte kunna uppställas vissa villkor, såsom att tillstånd till ledigheten skulle beviljas av viss myndighet, exempelvis fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. De sakkunniga anse emellertid, att man med förtroende kan överlåta åt vederbörande ombudsman att själv avgöra i vad mån han bör begagna sig av partiell tjänstledighet. En viss garanti mot missbruk kan för övrigt erhållas, därest, såsom de sakkunniga vilja föreslå, ombudsmannen ålägges att i sin berättelse till riksdagen fullständigt uppgiva, för vilka ärenden och under vilka tidsperioder han begagnat sig av förevarande ledighet. Vidare synes, även med hänsyn till de med ledigheten förbundna kostnaderna, densamma böra begränsas och då lämpligen till sammanlagt högst en månad årligen. De sakkunniga utgå ifrån att denna ledighet icke skall behöva årligen utnyttjas.

De sakkunnigas förslag i frågan behandlades av första lagutskottet i utlåtande nr 8 år 1941 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 10) med förslag till instruktioner för riksdagens justitieombudsman och militieombudsman. Utskottet anförde därvid följande:

I 22 § av förslaget till instruktion för JO har av de sakkunniga liksom i propositionen upptagits ett stadgande, som möjliggör för JO att under viss tid, högst en månad årligen, ägna sin odelade arbetskraft åt ett särskilt vidlyftigt eller invecklat ärende och därvid uppdraga åt ställföreträdaren att förrätta övriga å ämbetet ankommande göromål. Något motsvarande stadgande hade emellertid icke upptagits i förslaget till instruktion för MO. Såsom motivering härtill hava de sakkunniga framhållit, att behovet för MO av sådan ledighet torde vara betydligt mindre än för JO. Sedan de sakkunnigas betänkande avlämnats — i mars 1939 — har emellertid MO:s arbetsbörda av kända orsaker betydligt ökat. Då förhållandet mellan ombudsmännens arbetsbörda under den kommande tiden icke med någon säkerhet kan beräknas, anser utskottet det icke föreligga tillräcklig anledning att i denna del avfatta instruktionerna olika för de båda ombudsmännen, och utskottet föreslår därför att i 17 § av instruktionen för MO upptages ett stadgande, motsvarande det nyssnämnda för JO föreslagna. I vad mån den i instruktionerna medgivna rätten kommer att av vederbörande ombudsman utnyttjas, blir tydligen beroende på arbetsbördan. Såsom de sakkunniga framhållit avses emellertid icke med bestämmelsen att ombudsmannen regelmässigt bör uttaga denna möjlighet att låta ställföreträdaren träda i tjänstgöring, utan det förutsättes att stadgandet tillämpas endast i undantagsfall.

Vid 1954 års riksdag väcktes flera motioner om åtgärder för effektivisering av justitieombudsmansämbetet, särskilt dess kontroll över förvaltningen. Motionerna behandlades av sammansatt konstitutions- och första lagutskott, som i sitt över motionerna avgivna utlåtande (nr 1) hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående justitieombudsmannainstitutionen i vissa angivna hänseenden. Då likformigheten mellan de båda ombudsmansämbetena enligt utskottet borde bevaras, skulle vid utredningen beaktas återverkningarna på militieombudsmansämbetet av framlagda förslag.

Det sammansatta utskottet angav i utlåtandet olika åtgärder, som kunde komma i fråga för att bereda justitieombudsmannen möjlighet att utöka sin verksamhet. Därvid uttalade utskottet bl. a. att en förlängning av den tid om en månad årligen, varunder justitieombudsmannen ägde uppdraga åt sin ställföreträdare att förvalta del av ämbetet, borde övervägas. I fråga om en i vissa motioner framförd tanke om uppdelning av ämbetet förklarade utskottet att även denna fråga syntes kunna komma under omprövning vid en utredning, ehuru utskottet vore av den uppfattningen att en sådan åtgärd borde ifrågakomma allenast därest den befundes ondgängligen nödvändig.

Sedan riksdagen bifallit utskottets hemställan tillkallade chefen för justitiedepartementet särskilda sakkunniga att verkställa den av riksdagen

begärda utredningen. De sakkunniga avgav år 1955 betänkande i ämnet (SOU 1955:50). I betänkandet framlade de sakkunniga bl. a. förslag till en gemensam instruktion för ombudsmännen. I fråga om ombudsmans befogenhet att uppdraga åt sin ställföreträdare att förvalta del av ämbetet upptog de sakkunnigas förslag en bestämmelse av samma lydelse som den nu gällande. I sin motivering till denna bestämmelse anförde de sakkunniga följande:

Den hittillsvarande möjligheten för ombudsman att uppdraga åt sin ställföreträdare att förvalta del av ämbetet är för snävt tilltagen. Sålunda bör möjlighet öppnas för ombudsman att överlämna ärende av vidlyftig eller invecklad beskaffenhet till sin ställföreträdare. Även om ombudsmannen i allmänhet synes böra själv avgöra sådana ärenden, kan dock fall tänkas förekomma då det är lämpligt att ställföreträdaren avgör ärendet, t. ex. på grund av att ombudsmannen är sysselsatt med andra betydelsefulla ärenden. Vidare torde ofta vara lämpligt att ställföreträdaren handlägger ärende som han tidigare tagit befattning med, t. ex. då fråga uppkommer om fullföljande i högre instans av ett av ställföreträdaren beslutat åtal. Med nuvarande ordning låter sig detta icke göra om icke ombudsmannen är av laga förfall hindrad att utöva ämbetet eller begagnar sig av rätten att uteslutande syssla med ärende av särskilt vidlyftig eller invecklad beskaffenhet. Ytterligare är det av vikt att ställföreträdaren kan utnyttjas för inspektioner även å annan tid än som med den nuvarande ordningen är möjligt. Likaså bör ombudsman, då han själv företager inspektion, om så finnes påkallat, kunna uppdraga åt ställföreträdaren att förrätta övriga å ämbetet ankommande göromål. Slutligen är det icke minst av stort värde att ombudsman och ställföreträdare tjänstgör samtidigt då balansen av ärenden är sådan att ärendenas avgörande eljest skulle avsevärt fördröjas eller arbetets behöriga gång i övrigt äventyras. Det föreslagna stadgandet täcker även det fall att ombudsman är jävig.

Tiden för ombudsmans rätt att uppdraga åt ställföreträdaren att förvalta del av ämbetet ökas enligt förslaget från en till tre månader. Att utsträcka tiden synes erforderligt särskilt för att bereda större möjligheter till inspektionsverksamhet.

Utredningen vill icke underlåta att erinra om att de vidgade möjligheter till samtidig tjänstgöring av ombudsman och ställföreträdare utredningen sålunda förordar väsentligt avviker från vad som ansågs erforderligt då man år 1941 införde den nu gällande rätten för ombudsman att uppdraga åt sin ställföreträdare att förvalta del av ämbetet. I överensstämmelse med vad sakkunniga framhållit (SOU 1939:7 s. 117) uttalade första lagutskottet (utlåtande nr 8 s. 9) att med bestämmelsen icke avsågs att ombudsman regelmässigt borde uttaga denna möjlighet att låta ställföreträdaren träda i tjänstgöring utan att det förutsattes att stadgandet tillämpades endast i undantagsfall. Dåvarande JO hade för de sakkunniga framhållit betydelsen av att ställföreträdaren kunde få inträda och övertaga utövningen av de löpande göromålen då JO företog ämbetsresor i landsorten. Sakkunniga fann emellertid icke nödigt att medge JO rätt att under ämbetsresor åtnjuta befrielse från handläggningen av övriga göromål. Därvid framhölls bl. a. att ämbetsresorna fördelade sig på mindre tidsperioder och antyddes möjligheten att eftersända post till JO, så att han i brådskande fall under ämbetsresa kunde fatta beslut att expedieras av tjänsteman å hans expedi-

tion »enligt uppdrag». Av bl. a. kostnadsskäl ansågs tiden för rätt att låta ställföreträdare tjänstgöra samtidigt med ombudsman — i sakkunnigas förslag allenast JO — böra begränsas till en månad årligen.

Den uppfattning i denna fråga som sålunda kom till uttryck år 1941 är enligt utredningens mening numera förlegad. Då, såsom nu, önskemålet är att vidga och effektivisera JO:s verksamhet är det ofrånkomligt att skapa ökade möjligheter för tjänstgöring av ställföreträdaren samtidigt med JO. Gör man icke det synes allenast återstå att uppdelat ämbetet, vilket såsom ovan angivits om möjligt torde böra undvikas. MO-ämbetet omfattades, såsom ovan nämnts, icke av sakkunnigas förslag i denna fråga. Det var den av kriget föranledda ökningen av MO:s arbetsbörda som gjorde att utskottet föreslog samma stadgande för MO som för JO. Om än behovet av att ställföreträdare tjänstgör samtidigt med ombudsman i normala tider kan antagas vara mindre inom MO-ämbetet än inom JO-ämbetet, finnes enligt utredningens förmenande ej anledning att draga gränsen för denna möjlighet olika för de båda ämbetena. Utredningens förslag innebär ju självfallet ej att tremånaderstiden av ombudsman alltid skall utnyttjas. Hur lång tid ställföreträdare skall tjänstgöra samtidigt med ombudsman får bero av arbetsbördan och övriga ovan angivna särskilda omständigheter. Missbruk från ombudsmans sida av den nu ifrågavarande rätten behöver säkerligen icke befaras.

I proposition till 1957 års riksdag (nr 127) framlade Kungl. Maj:t förslag till instruktion för riksdagens ombudsmän. Instruktionsförslaget var, såvitt angår ombudsmans befogenhet att dubblera ämbetet, avfattat i enlighet med det i 1955 års betänkande framlagda förslaget. Varken i propositionen eller vid riksdagsbehandlingen förekom något uttalande i förevarande fråga.

Justitieombudsmannens framställning

I sin i ämbetsberättelsen intagna framställning till riksdagen har justitieombudsmannen inledningsvis erinrat om att de i berättelsen lämnade uppgifterna rörande förvaltningen av ämbetet utvisar, att antalet ärenden även under år 1958 varit mycket stort. Justitieombudsmannen fortsätter här efter:

Under året ha sålunda inkommit 818 klagomål mot 757 under år 1957 och 598 under år 1956. Antalet ärenden, som upptagits på JO:s initiativ, har uppgått till 189 mot 222 respektive 81 under åren 1957 och 1956. Hela antalet nya ärenden under år 1958 har sålunda uppgått till sammanlagt 1 007 mot 979 under år 1957 och 679 under år 1956.

Under år 1958 ha, på sätt framgår av den förut lämnade redogörelsen, avgjorts 955 ärenden mot 888 under år 1957 och 631 under år 1956.

Trots det stora antalet avgjorda ärenden har antalet av de till år 1959 balanserade ärendena utgjort 350 mot 298 vid föregående årsskifte. Av de till år 1959 balanserade ärendena ha 79 inkommit före år 1958.

Orsakerna till den fortgående ökningen av balansen äro, såsom jag framhöll redan i föregående ämbetsberättelse, flera. Jag vill härvid främst peka på den under senare år väsentligt ökade klagomålsfrekvensen och den in-

tensifierade inspektionsverksamheten. Sistnämnda verksamhet kräver betydande tid — utöver den som åtgår för själva inspektionsbesöken — för granskning av akter, som medtagas från inspektionerna, och för uppsättande av protokoll. Arbetsbördan har vidare ökat genom att numera motivering för träffade avgöranden lämnas i de flesta fall.

Den förefintliga arbetsbalansen medför betydande olägenheter i skilda hänseenden. Den för allmänheten mest framträdande är givetvis, att många ärenden måste få vänta på avgörande lång tid efter det utredningen i dessamma blivit avslutad. Det händer också ofta, att klagande eller andra berörda personer fråga efter anledningen till att deras ärenden icke blivit slutligen prövade. Under de rådande förhållandena är det dock nödvändigt att ärenden, vilka bedömas vara mindre angelägna, få — ibland under rätt avsevärd tid — stå tillbaka för andra mera brådskande. Den avvägning ur angelägenhetssynpunkt, som sålunda fortlöpande måste ske, innebär i sin tur ett icke obetydligt mått av merarbete för expeditionens personal. Det säger sig självt att, i den mån antalet anhängiga ärenden stiger, överblicken över dessa försvåras.

Av ovan anförda skäl synes det vara i hög grad angeläget att åtgärder vidtagas, som möjliggöra en snabbare avarbetning av balansen än som kan åstadkommas vid nuvarande organisation.

Om inspektionsverksamheten minskas och man återgår till tidigare ordning att i de fall, då klagomål lämnas utan åtgärd, endast mera undantagsvis upplysa klaganden om skälen härför, torde det helt visst vara möjligt att tämligen snabbt nedbringa balansen. Enligt min mening bör dock icke någon av dessa utvägar komma i fråga. Vidare torde det knappast vara möjligt för JO att, utan eftersättande av tillbörlig noggrannhet vid prövningen, medhinna prövning av flera ärenden än för närvarande sker. För att snabbt nedbringa balansen till vad som kan anses ändamålsenligt torde med hänsyn till vad nu sagts icke återstå annan möjlighet än att befogenhet gives JO att i större utsträckning än vad nu är möjligt uppdraga åt ställföreträdaren att förrätta å ämbetet ankommande göromål med avseende å ärenden, vilkas prövning JO icke själv förbehållit sig. Stadgandet i 24 § andra stycket i instruktionen medger för närvarande en dubblering av ämbetet under tre månader. Vad som för närvarande framstår såsom särskilt önskvärt är, att under år 1959 dubblering kan äga rum under tillhoppa sex månader. Om så sker, torde balansen kunna avsevärt nedbringas utan att inspektionsverksamheten behöver minskas eller att förändring behöver ske med avseende å lämnandet av motivering för träffade avgöranden. Med den avsevärda minskning av balansen, som härigenom kan påräknas, blir det måhända möjligt att under de följande åren begränsa dubbleringstiden till tre månader för år. Som det icke är möjligt att för närvarande bedöma huru arbetsbördan kommer att gestalta sig under de närmaste åren, torde det icke vara ändamålsenligt att nu inskränka sig till en engångsdispens för år 1959. Enligt min mening bör därför sådan ändring av instruktionen vidtagas, att möjlighet finnes till dubblering av ämbetet i den utsträckning arbetsbördan påkallar, dock under högst sex månader varje år.

Ett bifall till den föreslagna ändringen torde böra förenas med en viss mindre ökning av anslaget till ordinarie personal vid JO-ämbetet (för avlöning åt ställföreträdaren under ytterligare tre månader).

En ökning av den ordinarie personalen vid JO-ämbetet ifrågasättes icke.

Däremot är en mindre ökning av anslaget till tillfällig arbetskraft påkallad för att avlöna ytterligare en föredragande under den tid ämbetet är dubblerat.

Yttrande av militieombudsmannen

Utskottet har inhämtat yttrande över justitieombudsmannens framställning från militieombudsmannen.

Under hänvisning till att arbetsbalansen vid militieombudsmansämbetet vid årsskiftet 1958/59 uppgick till 88 ärenden förklarar militieombudsmannen inledningsvis, att någon för arbetsgången besvärande balans icke lär kunna sägas föreligga för ämbetets vidkommande.

I samband med en härefter lämnad redogörelse för militieombudsmannens inspektionsverksamhet omnämnes bl. a., att inspektionerna under de senaste fem åren utsträckts även till vissa centrala myndigheter. Militieombudsmannen framhåller att sådana inspektioner krävt avsevärd tid. I anslutning härtill uttalar militieombudsmannen bl. a. följande:

Av vad nu anförts torde tydligt framgå att det med militieombudsmansämbetets nuvarande organisation måste vara förenat med svårighet att jämte inspektionerna på det lokala och regionala planet i önskvärd utsträckning även medhinna inspektioner av centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret. Det ligger i öppen dag att en ökning av inspektionsverksamheten i vad avser de centrala förvaltningsorganen framstår såsom en angelägenhet av vikt icke minst med hänsyn till de stora ekonomiska värden som handhavas av dessa myndigheter. En utväg att möjliggöra en mera systematiskt genomförd ökning av inspektionsverksamheten på detta område skulle givetvis vara att i motsvarande mån minska inspektionsverksamheten i vad gäller lokala och regionala förband och myndigheter. Enligt min mening bör det vara uteslutet att anlita en sådan utväg. Såsom jag i annat sammanhang tidigare framhållit, bör det nämligen härvidlag uppmärksammas att det i betydande omfattning föreligger ett intimt samband mellan frågor berörande personalvärden och spörsmål avseende den ekonomiska förvaltningen vid vederbörande förband och att med hänsyn härtill en inskränkning av militieombudsmannens tillsyn i sistnämnda hänseende icke torde kunna företagas utan att kontrollen över personalvärden vid truppförbanden skulle väsentligen försvåras. Vad nu framhållits utgör således enligt min mening ett starkt talande skäl för att icke genomföra några inskränkningar vare sig i avseende å omfattningen eller periodiciteten av inspektionerna vid förbanden eller vid de i förhållande till dem närmast överordnade regionala myndigheterna. Även andra skäl, som här knappast torde behöva särskilt redovisas, tala för ett sådant ståndpunktstagande.

Med nu angivna utgångspunkt synes det mig ligga närmast till hands att, för underlättande av möjligheten att utöka inspektionsverksamheten i avseende å försvarets centrala förvaltningsorgan, på ett eller annat sätt förstärka militieombudsmansämbetets personalorganisation. — — — Med hänsyn till övriga arbetsuppgifter lär det nämligen för militieombudsmannen själv och hans fasta medarbetare knappast vara möjligt att annat än inom jämförelsevis snäva gränser utöka den nuvarande inspektionsverksamheten.

— — — Det är uppenbart att, om inspektionsverksamheten skall kunna på längre sikt mera systematiskt utökas att omfatta även centrala förvaltningsorgan, behov kan uppstå att dubblera ämbetet även någon tid utöver nu medgivna tre månader årligen. Enligt vad det förefaller mig bör det dock knappast behöva förutsättas att en så lång dubblingstid som sex månader skall — annat än möjligen i undantagsfall — bliva för ändamålet erforderlig.

Därest det av justitieombudsmannen anmälda behovet av förstärkning av arbetskrafterna i enlighet med dennes förslag tillgodoses genom att befogenheten för honom att uppdraga åt ställföreträdaren att förrätta å justitieombudsmansämbetet ankommande göromål utsträckes till att avse högst sex månader årligen synes av nu anförda skäl ävensom med hänsyn till önskvärdheten av att i möjligaste mån bibehålla likformighet de båda ämbetena emellan den ifrågasatta ändringen böra, på sätt justitieombudsmannen också förutsatt, även gälla för militieombudsmansämbetets del.

Utskottet

Såsom framgår av justitieombudsmannens framställning utgjorde antalet till år 1959 balanserade ärenden vid justitieombudsmansämbetet icke mindre än 350, varav 79 inkommit före år 1958. Framställningen utvisar vidare, att arbetsbalansen under senare år, trots att antalet årligen avgjorda ärenden icke oväsentligt ökat, fortgående vuxit.

Orsakerna till justitieombudsmannens växande arbetsbalans är flerfaldiga. Sedan justitieombudsmansexpeditionen från och med den 1 juli 1957 erhöll sin nuvarande personalorganisation i samband med att justitieombudsmansämbetets tillsyn utsträcktes även till kommunala befattningshavare har klagomålsfrekvensen väsentligt ökat. Samtidigt har inspektionsverksamheten utvidgats och intensifierats. Den omständigheten att motivering för träffade avgöranden numera lämnas i de flesta fall har även bidragit till arbetsbördans ökning.

Justitieombudsmannen har framhållit, att den föreliggande arbetsbalansen medför betydande olägenheter och att det därför synes i hög grad angeläget att åtgärder vidtages, som möjliggör en snabbare avarbetning av balansen än som kan åstadkommas med nuvarande organisation.

Den redovisade arbetsbalansen är enligt utskottets uppfattning av sådan storlek att särskilda åtgärder kräves för att nedbringa den till en tillfredsställande nivå. Vid bedömning av de möjligheter som härvidlag står till buds vill utskottet uttala sin anslutning till justitieombudsmannens uppfattning att det icke bör komma i fråga att vinna detta mål genom en minskning av inspektionsverksamheten eller genom en återgång till den tidigare ordningen att i de fall, då klagomål lämnas utan åtgärd, endast mera undantagsvis upplysa klaganden om skälen härför. Andra utvägar måste därför undersökas.

I detta sammanhang må erinras om att riksdagen tidigare ställt sig avisande till tanken på en uppdelning av ämbetet. Det uppkomna läget

synes utskottet ej ge riksdagen anledning att frånga sin förut tillkännagivna uppfattning att en sådan åtgärd bör ifrågakomma allenast om den befinnes oundgängligen nödvändig.

Justitieombudsmannen har i ärendet upplyst, att det knappast torde vara möjligt för honom att, utan eftersättande av tillbörlig noggrannhet vid prövningen, medhinna prövning av flera ärenden än för närvarande sker. Denna upplysning ger vid handen, att den föreliggande arbetssituationen icke kan förbättras genom en förstärkning av justitieombudsmannens underlydande personal utan att den av justitieombudsmannen anvisade utvägen att vidga möjligheten att anlita ställföreträdaren i stället bör väljas.

Med hänsyn till arbetsbalansens storlek och till att förhållandena icke ger anledning antaga att arbetsbördan kommer att minska, synes justitieombudsmannens hemställan att befogenheten att uppdraga åt ställföreträdaren att förrätta å ämbetet ankommande göromål utsträckes från tre till sex månader årligen böra bifallas.

Den begärda instruktionsändringen vidgar, i samma mån som för justitieombudsmannen, militieombudsmannens möjlighet att utnyttja ställföreträdaren. För militieombudsmannen synes behov härav för närvarande ej föreligga. Det skulle därför kunna ifrågasättas om det i avseende å möjligheten att utnyttja ställföreträdaren skulle gälla olika regler för ombudsmännen. Då likformigheten mellan ombudsmansämbetena emellertid i möjligaste mån bör bevaras och då det, i enlighet med vad militieombudsmannen i ärendet upplyst, tidvis även för militieombudsmannen torde kunna uppstå behov av att dubblera ämbetet någon tid utöver nu medgivna tre månader, anser utskottet övervägande skäl tala för att förevarande bestämmelse liksom hitills göres likformig för de båda ombudsmännen. Missbruk av denna befogenhet för ombudsman behöver icke befaras.

Utskottet vill här framhålla, att utnyttjandet av ifrågavarande rätt enligt instruktionen förutsätter att arbetets behöriga gång det kräver eller att särskilda skäl eljest föreligger, att det åligger ombudsman att i sin ämbetsberättelse fullständigt uppgiva under vilka tidsperioder och av vilken anledning ställföreträdaren tjänstgjort samt att ombudsmännen i sin verksamhet står under riksdagens kontinuerliga tillsyn.

Vid bifall till den föreslagna instruktionsändringen uppkommer, såsom justitieombudsmännen anfört, behov av en mindre ökning av anslagen till ordinarie personal och till tillfällig arbetskraft vid justitieombudsmansämbetet. Det torde böra ankomma på bankoutskottet att föreslå härav betingade åtgärder.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen — med bifall till justitieombudsmannens förevarande framställning — måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse av 24 § instruktionen för riksdagens ombudsmän.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §

Under den tid ombudsman åtnjuter semester, liksom ock då ombudsman eljest är av laga förfall hindrad att utöva sitt ämbete, skall detta förestås av hans ställföreträdare.

Där arbetets behöriga gång det kräver ävensom då särskilda skäl därtill eljest föreligga må ombudsman uppdraga åt sin ställföreträdare att i den utsträckning som för ändamålet erfordras förrätta å ämbetet ankommande göromål, dock högst under sammanlagt *tre* månader årligen; och åligge det ombudsman att i sin ämbetsberättelse fullständigt uppgiva, under vilka tidsperioder och av vilken anledning ställföreträdaren sålunda tjänstgjort.

Där arbetets behöriga gång det kräver ävensom då särskilda skäl därtill eljest föreligga må ombudsman uppdraga åt sin ställföreträdare att i den utsträckning som för ändamålet erfordras förrätta å ämbetet ankommande göromål, dock högst under sammanlagt *sex* månader årligen; och åligge det ombudsman att i sin ämbetsberättelse fullständigt uppgiva, under vilka tidsperioder och av vilken anledning ställföreträdaren sålunda tjänstgjort.

Stockholm den 5 mars 1959

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Gärde Widemar, her:ar Lindgren, Birke, Per-Olof Hanson, Erik Svedberg, Robert Johansson, bröken Mattson och herr Mogård*;

från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, Hedqvist, Gezelius, Östrand, fru Löfqvist*, herr Fäldin och fru Lidman-Fröstenson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.